

Algimantas Čekuolis

ŠEŠIOS PROGOS NUMIRTI

bei seserys. Galbūt. Tik nenorėčiau, kad pas mus, Lietuvoje, moterys pradėtų pirmauti ir šioje srityje. Būtų dar baisiau negu Neapolyje.

NELYGBĖS LAIPTAI

SPAUDA, RADIJAS IR TELEVIZIJA KASDIEN PAŽERIA blogų naujienų. Šiandien galbūt – apie nutukimą ir su tuo susijusius mirtinus pavojus, rytoj – apie grėsmingai augantį nusikalstamumą, poryt – apie nepilnamečių mergaičių nėštumų epidemiją ir kūdikius šiukšlių kontaineriuose.

Problemos slenka pro mus kaip lagaminai ant oro uosto konvejerio. Vos vienos nutolsta, išlenda kitos. Be abejo, žiniasklaida pirmiausia čiumpa neigiamus dalykus, taip lengviausia užkariauti publikos dėmesį, kita vertus, spauda vis dėlto nerašo apie tai, ko nėra. Žiniasklaida – realybės veidrodis, nors kartais ir kreivas. Mus – kaimus ir miestus, valstybes ir žemynus – užplūdo banga problemų ir klausimų, į kuriuos nėra atsakymų. Tas klausimų kalnas auga, nes joks klausimas nei išsisprendžia, nei dingsta. Tai liečia ir Lietuvą.

Ar esame laimingi? Ar mes patenkinti gyvenimu? Žinoma, išsivojome laisvę. Tai labai daug. Galime nuvažiuoti į bet kurią šalį, tik pinigų turėk. Jaunimas gali mokytis kur nori, galime ieškoti geriau apmokamo darbo nors ir visame pasaulyje. Klesti lietuvių kalba. Tokia švari ir pritaikyta moderniems laikams ji dar niekada nebuvo. Tos gausios iškabos su angliškais pavadinimais į kalbą neprasiskverbia. Jau niekas mums nepasakys: „O aš tavo šuniškos kalbos nesuprantu.“ Ir niekas į Sibirą nebetrems, netąsys lavonų po turgaus aikštes, nebereikia baugiai spėlioti: „O koks valdovas dabar į Kremlių atėjo? Ar tik ne naujas Stalinas?“

Apie materialinę mūsų gyvenimo pusę nė kalbėti nereikia – ką valgome, kaip rengiamės, kuo važinėjame. Neseniai lankiausi viename senelių pensione. Sandėlyje – krūvos suaukotų drabužių: avalynės, paltų, kailinių. Seneliai sako: „Ačiū, ne, jau turim daugiau negu mums reikia.“

O, jeigu tuos padėvėtus drabužius, kuriais dabar prekiaujama turguje ir sekmadieniais prie šventoriaus tvoros, anais laikais kas nors būtų atnešęs į komiso parduotuvę... Atsimenate? Buvo toks reiškinys – komiso parduotuvės. Žmonės dėl tų skudurų kaipmat būtų į eilutę išsirikiavę.

Jeigu sutinkate, kad visa tai teisybė, kad dabar visko turim, tada kyla klausimas: kodėl vis tiek jaučiamės nusivylę ir nelaimingi? Kai Panevėžyje tą klausimą pateikiau publikai, išgirdau atsakymą:

– Nebėra patriotizmo.

Tai kad gal yra. Visai neseniai mūru stovėjome gindami Seimą, nors ir žinojome, kad galime būti tankų traiškomi, kaip nutiko prie televizijos bokšto. O kokią sieną akimirksniu nutiesėme, kai išėjome į Baltijos kelią!

Kitas žmogus į tą mano klausimą atsakė:

– Moralė krito.

Tai kad irgi ne. Ar ji, ta moralė, buvo tokia aukšta, kad galėjo kristi? Juk buvo vagiama (tai vadinosi „susikombinuoti“) iš kolūkių, iš gamyklų – tai varžtus, tai verpalus, tai mėsą prie nuogo kūno prisirišus. Nepasakyčiau, jog labai moralu.

O gal tokia lietuvių tautos nuostata – vis būti nepatenkintiems, vis kniaukti?

Prisipažinsiu: buvau pradėjęs taip manyti. Kol nepastebėjau, kad tas nepasitenkinimo, suirzimo, net tarpusavio neapykantos jausmas dabar būdingas visam pasauliui. Ir jis aštrėja. Turi nedaug ką bendro su sunkmečiu – gal tik per sunkmetį visų žmonių nepasitenkinimas ir suirzimas visose valstybėse tapo ryškesnis.

Religija irgi neką tegali padėti. Pačiose bažnyčiose, visose konfesi-jose, yra didelių problemų. Rimti politikai ir filosofai dėl to labai susirūpinę, nes pasaulis – kad ir kokia stulbinanti technikos bei mokslo pažanga būtų, kad ir gerovė kyla, – ritasi į kažin kokią nežinomą liūną, kur žmogus žmogui – priešas.

Valstybės negaili pinigų policijai, statomos naujos ligoninės, modernūs kalėjimai – niekas nepadeda. Man ėmė atrodyti, kad visi mes darome nežinia kokią didelę klaidą. Kiekvieną problemą regime ats-

kirai, nesusiejame vienos su kita. Atrodo, kas gali būti bendro tarp nutukimo epidemijos, narkomanijos ir vis didesnės, gudresnės, suktesnės vagystės? Tarp smarkiai didėjančio psichinių ligų procento ir neilgėjančio žmogaus gyvenimo, nors gyvenimas lyg ir turėtų ilgėti. Turi būti kažkoks ryšys, kažkoks bendras vardiklis.

Neseniai toms savo mintims radau sąjungininkų. Notingamo universiteto profesorius Ričardas Vilkinsonas (Richard Wilkinson) ir Jorko universiteto dėstytoja Keit Piket (Kate Pickett) žmonijos problemų laviną tyrinėjo pasitelkę negailestingą ginklą – statistiką. Jie rinko labai įvairius duomenis visose pažangiausiose valstybėse ir gana greitai priėjo prie paprastos, bet stulbinamos išvados: sunkių socialinių problemų, nepasitikėjimo ir net neapykantos (tarp visuomenės sluoksnių bei atskirų žmonių), psichinių ligų ir viso kito didžiausias procentas nebūtinai yra neturtingose šalyse (turimas omenyje tik baltųjų pasaulis ir Japonija) ir tos problemos nedingsta visuomenei praturtėjus. Surinkus visus duomenis ir juos sugretinus paaiškėjo, kad didžiausia įtampa, daugiausia visokios rūšies problemų ir nusikaltimų yra valstybėse, kuriose didelė *nelygybė*. Ir atvirkščiai. Šalyse, kur nelygybė nedidelė, kur skirtumai gerovės atžvilgiu menki, ten įtampa tarp žmonių maža arba jos visai nėra.

Jungtinės Amerikos Valstijos – turtingiausia valstybė pasaulyje, sveikatos apsaugai išleidžianti daugiau pinigų negu bet kuri kita šalis. Tačiau Graikijoje gimęs kūdikis (o Graikijoje uždirbama perpus mažiau negu Amerikoje) turi daugiau šansų išgyventi negu amerikoniukas. Didžiojoje Britanijoje paauglės pastoja šešis kartus dažniau negu egalitarinėse šalyse (pranc. *égalité* – lygybė; tai tokios šalys, kur daugiau lygybės), o psichinių ligų Amerikoje pasitaiko triskart dažniau negu Japonijoje, kuri lygybės lentelėje stovi geriausioje pozicijoje. Žmogžudysčių egalitarinėse šalyse irgi tris kartus mažiau negu tose, kur visuomenės laiptai labai statūs. Liguistų, katastrofiškų nutukimų Didžiojoje Britanijoje du kartus daugiau negu egalitarinėse Švedijoje ar Norvegijoje, o Jungtinėse Amerikos Valstijose šešis kartus daugiau negu Japonijoje. Maistas turi reikšmės, bet katastrofiškai tunka ir tie amerikiečiai, kurie valgo japonišką maistą – sušius ir sušimius.

Reiškinį lengvai paaiškina medicina. Kai žmogui neramu, kai jis ko nors bijo, ypač kai bijo ateities, organizmas pats, be žmogaus valios, pradeda rūpintis savim ir kaupiti atsargas. Kaip meška prieš žiemą.

Didelės nelygybės šalyse dirglumas, ligos, narkomanija, baimės kamuoja ne vien tuos žmones, kurie priklauso apatiniams visuomenės sluoksniams. Įtampos, skyrybų, psichinių ligų, žmogžudysčių viršutiniuose sluoksniuose dar daugiau, nes kai turi turto, visada kabo grėsmė jį prarasti ir tapti niekuo. Turtingasis nuo tos baimės privalo gintis kaupdamas dar didesnius turtus, ir jis negali sustoti.

R. Vilkinsono ir K. Piket tyrimas tapo įmanomas tik dabar, kai Pasaulio Bankas paskelbė duomenis, kurie iki šiol buvo beveik slapti. Tapo aišku: tokios šalys kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Didžioji Britanija, Portugalija, kur visuomenės „viršūnėlės“, 20 proc. gyventojų, uždirba septynis arba net dešimt kartų daugiau negu 20 proc. „apačių“ (apatinis visuomenės sluoksnis), socialinių problemų turi kur kas daugiau negu egalitarinės šalys, tokios kaip Japonija ar Švedija.

Gali atrodyti, kad dėl to kaltas ne visuomenės laiptelių statusas, o kultūrinės ir istorinės kiekvienos šalies tradicijos. Kad tai patikrintų, mokslininkai tyrimų objektu pasirinko vieną valstybę – Ameriką, bet tyrinėjo visas 50 jos valstijų. Rezultatas buvo tas pats. Valstijoje, kurioje turto skirtumai didesni, daugiau ir socialinių problemų, o visuomenės sanglauda mažesnė.

Gilinantis į klausimą paaiškėjo dar viena aplinkybė. Negalima nustatyti kokio nors visiems bendro skurdo lygio, žemiau kurio prasideda rimtos problemos. Svarbu ne lygis – svarbu palyginimas. Jungtinės Amerikos Valstijos turi nusibrėžusios skurdo ribą. Pripažįstama, kad žemiau jos gyvena 13 proc. amerikiečių. Tačiau 80 proc. tos „vargstančios“ kategorijos žmonių turi oro kondicionierius, 33 proc. – indaploves, 50 proc. – vieną arba du automobilius. Tokio gyvenimo toli gražu nepavadintum vargingu. Ir vis dėlto šios kategorijos amerikiečiai iš tikro jaučiasi nelaimingi ir įnirtę. Nes jie žvalgosi į viršų ir mato tautiečius, kurie turi nuosavą reaktyvinį lėktuvą arba 20 lėktuvų savo šeimos reikalams, porą dvarų su žirgynais ir salą kur nors pietinėse jūrose.

Jeigu kasime dar giliau, kils klausimas: o dėl ko stačių laiptelių visuomenėse didėja įtampa? Kodėl jas kamuoja ligos, kodėl toks didelis nusikalstamumas?

Turbūt tai dėl žmogaus prigimties. Kuo didesnė nelygybė tarp daug turinčiųjų ir mažai turinčiųjų, tuo labiau ir viena, ir kita pusė sureikšmina materialius dalykus – turta, vartojimą. Egalitarinėje visuomenėje visai nesvarbu, koku automobiliu važinėji. Nors... tokių visuomenių nėra, turiu omenyje pusiau egalitarinę visuomenę. Ten didelėje pagarboje dviratis. O štai stačių laiptelių visuomenėje automobilio markė be galo svarbi.

Kai žmogų neigiamai vertina kiti žmonės, ypač jam artimi, jo organizme susikaupia daugiau kortizolo (streso hormono), ir tada jis (na, ne kiekvienas) gali padaryti bet ką. Tai liečia visas klases, taip pat ir vidurinę, ir aukščiausią. Nelygių laiptelių visuomenėje laimingų nėra, o patenkintųjų – labai nedaug.

Pasakysite: didelė čia naujiena! Visos revoliucijos buvo daromos siekiant lygybės! Taip. Jos visada sugriaudavo senąją santvarką, bet nė viena žmonių nesulygino. Didžiosios prancūzų revoliucijos šūkis buvo nuostabus: „Liberté, égalité, fraternité“ – „Laisvė, lygybė, brolybė“. O kas išėjo? Nukapojo galvas karaliams, Liudvikui XVI ir Marijai Antuanetei, keliolikai didikų. Paskui nutarė, kad reikia dar 5000 galvų nukirsdinti. Nukirto 50 000, o viskas vis tiek baigėsi Napoleono diktatūra, jo pasiskelbimu imperatoriumi, jo kvailomis karinėmis avantiūromis, naujo karaliaus atėjimu. Tik XX amžiuje ta šalis šiek tiek nusiramino.

Amerikoje per revoliuciją buvo išvyta kolonizatorių valdžia, bet šalis taip ir liko nelygiausia šalimi pasaulyje. Rusija ir Vokietija sudaužė monarchijas, tačiau abi šalys pagimdė baisiausias diktatūras, hitlerizmą ir bolševizmą. Ten apie lygybę nebuvo nė kalbos. „Draugas Ivanovas veda draugą Petrovą sušaudyti.“

Kaip atrodo nelygybė pažangiose šalyse? Tyrėjai palygino penktadalį, 20 proc., daugiausia uždirbančiųjų ir 20 proc. mažiausiai uždirbančiųjų. Pasirodo, didžiausias skirtumas, didžiausios „žirkklės“ yra Amerikoje. Viršutinis penktadalis uždirba 8,5 karto daugiau už

apatinį penktadalį. Po Amerikos rikiuojasi Portugalija – 8 kartai, pas-kui – Didžioji Britanija, Izraelis ir kitos šalys. Mažiausias skirtumas Japonijoje – tik 3,4 karto. Neblogai laikosi Suomija, Norvegija, Švedija, Danija, Belgija, Austrija.

Kaip tai atsiliepia gyvenimo kokybei? Statistinis amerikietis gyvena penkiais metais trumpiau už japoną, nors uždirba tris kartus daugiau, o sveikatos apsaugai ir vaistams išleidžia šešis kartus daugiau. Amerikos kalėjimuose sėdi, proporcingai gyventojų skaičiui, 7,5 karto daugiau kriminalinių nusikaltėlių negu Japonijoje.

Kaip tapti egalitarine visuomene? Pirmiausia, būtina pripažinti, kad visiškos lygiavos niekur nėra, kad jos apskritai būti negali, nes tai prieštarauja gamtos dėsniams. Lygiava gali būti žalinga, nes kiekvienas žmogus turi turėti teisę ir galimybę augti, rungtyniauti konkurencinėje kovoje su kitais. Laimėtojai turi būti apdovanojami. Tokia laisvosios rinkos ekonomika sukūrė visus turtus, kuriuos turime. Dėl jos įvyko nepaprastai didelis mokslo ir technikos pažangos šuolis.

Tačiau laimėtojas neturi teisės trypti nugalėto tautiečio. Nes nugalėtam tautiečiui tai labai nepatiks. Ir jis stengsis arba įgelti, arba kitaip atsisteisti, niekada nenurims.

Turbūt sutiksite, kad revoliucijos nėra geras kelias. Nei Japonija, nei Skandinavijos šalys ar Belgija jokių revoliucijų nekėlė. Vadinasi, reikia eiti evoliucijos, demokratiškų rinkimų keliu. Anksčiau ar vėliau atsiranda politikų, kurie supranta padėtį, įsipareigoja tarnauti visuomenei, o rinkėjams telieka būti budriems, kontroliuoti, reikalauti ne žodžių ir šypsenu, o konkrečių veiksmų, būti aktyviems per rinkimus ir po jų. Partijų pavadinimai neturi reikšmės. Skandinavijos šalyse panašios politikos laikosi ir socialdemokratai, ir konservatoriai, Japonijos valdančioji partija save vadina liberalais, kitur – dar kitaip. Nesvarbu. Svarbu, kad peles gaudu. Nes evoliucijai, apie kurią dabar kalbu, visada labai priešinamasi ir tas pasipriešinimas pasiutęs. Kas gi norės, kad jo pajamos sumažėtų kito naudai, to, kuris neturi nei verslumo, nei išminties, nei kietumo?

Gali būti, kad ši ekonominė krizė, kuri atskleidė finansų galiūnų nežabotą gobšumą ir visišką jų kvailumą, net Ameriką privers imtis

priemonių ir sumažinti savo milžiniškus nelygybės laiptus. Manau, visa žmonija pribrendo tokiam dideliam pasikeitimui.

Kaip yra Lietuvoje? Nelabai gerai. Vertinant pagal nelygybę, esame Europos sąrašo viršuje. Viršuje esantis mūsų visuomenės sluoksnis, 20 proc. gyventojų, pajamų turi 5,9 karto, o gal net 6 kartus daugiau, negu apačioje esantieji 20 proc. piliečių. Sakau „6 kartus“, nes nėra abejonės, kad daugiau pajamų turintieji gali jas slėpti. O jeigu kalbėtume apie pačią viršutinę plutelę, tas skirtumas bus keliasdešimt, net keli šimtai kartų. Sąrašė, kurį gavome iš Lietuvos Statistikos departamento, didesnė negu Lietuvoje nelygybė (oficialiai paskaičiuota) yra tik Portugalijoje (6,5 karto), Latvijoje (6,3 karto) ir Graikijoje (6 kartus). Visose kitose Europos šalyse, įskaitant Estiją, Lenkiją, Vokietiją, Italiją, Rumuniją ir taip toliau, tas skaičius gerokai mažesnis. Švedijoje jis tesiekia 3,4.

Tai skandalinga padėtis ir, manau, daugelio mūsų politinių bėdų priežastis. Neverslūs piliečiai ar nuolaidesnio charakterio – geri žmonės. Jie irgi reikalingi šaliai. Kaip jiems būti laimingiems arba bent jau patenkintiems? Už ką mylėti valdžią, Seimą? Kol nesiimsime didžiosios evoliucinės reformos, tol tauta pati instinktyviai ieškos išeities ir per kiekvienus rinkimus puldinės ant kaklo vis naujam pranašui.

Su mūsų prezidente Dalia Grybauskaite – ji nenaujas veidas Lietuvos politikoje – siejamos viltys nugalėti oligarchų hermetiškumą ir nežabotą egoizmą. Siekiama ne socializmo ar kokio kito -izmo, o vadovaujamas logika: nestabili, skaudulių kamuojama valstybė pavojinga visiems, bet labiausiai – pasiturintiems.

TURTUOLIŲ DERLIUS

KAS GALĖJO PAGALVOTI, KAD KINIJA PAKILS IR, KAD ir likusi po komunistine vėliava, ryžtingai pereis į kapitalizmą, gamins daugiau negu Rusija, vysis Japoniją? Kad Indija, nuskurdusi, į šimtus sektų, tautybių, tikybų ir kalbų susiskaldžiusi šalis su žeme šliaužiojančiais elgetomis ir tuntais benamių alkanų vaikų, taps

į Europos Sąjungą. B. Tadičių remti būtina, bet jeigu jis nesirūpins Kosovo serbais arba pripažins Kosovo nepriklausomybę, tai bus serbų tautos išdavystė. B. Tadičių išspirs lauk.

Kosove dabar 4 valdžios sluoksniai: vietinių albanų, vietinių serbų, Jungtinių Tautų (užstoja serbus) ir Europos Sąjungos (atstovauja vietos albanams).

Panašu, kad taip bus tol... kol užaugs mūsų anūkų vaikai.

TEISĖJAS IR BUDELIS

AŠ DAŽNAI SUSIMĄSTAU (JŪS TURBŪT IRGI), KOKIU būdu Izraelis, maža valstybė, išsilaiko? Mažytė salelė, šeši milijonai žydų, apie pusantro milijardo mirtinai jų nekenčiančių ir daug syk su jais nesėkmingai kariavusių palestiniečių arabų, kitų musulmonų. Suprantama, žydus remia Jungtinės Amerikos Valstijos – ir vyriausybė, ir žydų kilmės finansininkai, remia ir viso pasaulio žydai. Remia ir Vokietija – atpirkdama savo nuodėmes.

Bet ir patys žydai – kietas riešutas. Išmintį, protą ir sumanumą ta tauta vertina labiau už viską. Po sukilimo prieš romėnus, tuoj po Kristaus mirties, kai žydų sukilėliai buvo nugalėti ir išblaškyti po visą to meto pasaulį, rabinai davė griežtą nurodymą: kiekvienas berniukas turi būti išmokytas rašto. Ar gali tauta, jau du tūkstančius metų raštinga ir perduodanti išmintį iš kartos į kartą, būti kvaila?

Izraelio valstybėlė maža – lėktuvu kaipmat perskrisi, o tanku pervažiuosi per dvi valandas. Izraelis gyvena tarsi driežas tarp tigrų, liūtų ir dramblių, bet tie jo nei sutrypia, nei gerklę perkanda. Tas driežas turi nuodingą dantį ir moka juo naudotis. Po teisybei, turi kelis nuodingus dantis, visą žiauną, bet žinomiausia turbūt Izraelio specialiųjų užduočių ir žvalgybos tarnyba „Mossad“. Spėjama, kad tai ji 2010 m. pradžioje Dubajuje, Jungtiniuose Arabų Emyratuose, nužudė palestiniečių ginklų supirkėją Mahmudą al Mabhuḥą (Mahmoud Abdel Rauf al-Mabhouh). Ir pasižiukšlino. Filmavimo kameros Dubajaus viešbutyje užfiksavo vienuolika pasikėsینimo dalyvių. Retas atvejis.

Paprastai „Mossad“ pėdsakų nepalieka, jo agentai išnyksta kaip vaiduokliai rūke. Šį kartą jie irgi dingo.

Kaip visada, „Mossad“ ir Izraelio vyriausybė nei paneigė, nei patvirtino surengę tą pasikėsinimą. Jų nuomone, tyla ir nežinia arabus gąsdina labiausiai.

Būdamas Londone aš kreipiausi į Gordoną Tomasą (Gordon Thomas) – tai žymiausias pasaulyje knygų apie žvalgybas autorius. Tokių knygų parašyta jūros marios, bet „Mossad“ vadas yra priėmęs tik G. Tomasą ir tik jam papasakojęs apie tą įstaigą bei jos veiklos principus, nors G. Tomasas – ne žydas, o velsietis, gimęs kapinių sargo namelyje; dabar jis gyvena Londone, yra laikraščio „The Daily Telegraph“ autorius.

G. Tomaso knygą „Gideono šnipai“ („Gideon’s Spies: The Secret History of the Mossad“) gauna visi, priimami dirbti į „Mossad“ (visą kitą panašaus turinio literatūrą profesionalai vadina šiukšlynu).

G. Tomasas kalba mažai, bet kai pasako, tarsi kirviu nukerta. Pasak jo, „Mossad“ išgarsėjo po to, kai 1960-aisiais Argentinoje pagavo ir atgabeno į Izraelį vokiečių karininką, gestapininką Adolfą Eichmaną (Adolf Eichmann). Kai 1972-aisiais per Miuncheno olimpinės žaidynes arabų teroristai nužudė Izraelio olimpiečius, teisėjus ir trenerius, 11 žmonių, „Mossad“ gavę Izraelio ministrės pirmininkės Goldos Meir įsakymą, per porą metų sumedžiojo ir nukovė visus žudynėse dalyvavusius teroristus.

Mahmudas al Mabhuhas kandidatų sąrašė į aną pasaulį pirmuoju tapo tik 2009 m. Kiekvieną „Mossad“ taikinį turi oficialiai patvirtinti Izraelio ministras pirmininkas. Uždrausta žudyti priešų politinius vadovus (kad ir kokie radikalūs jie būtų), teroristų šeimų narius, nebent jie irgi būtų teroristai. Izraelio požiūriu, egzekucijos yra teisėtos, nes valdžios aprobuotos, o jų vykdytojai prilyginami valstybės paskirtam budeliui, kuris įvykdo mirties bausmes.

„Mossad“ šnipai hebrajų kalba vadinasi „katsa“, o žudikai – „kidon“ („durtuvas“). Juos ruošia „Mossad“ akademija Tel Avivo priemiestyje. Mokslas trunka dvejus metus. Dabar „Mossad“ turi 48 „kidonus“, iš kurių 6 – moterys.

Planą, kaip likviduoti M. al Mabhuḡą, sugalvojo generolas Meiras Daganas (Meir Dagan), kuris nuo 2002-ųjų vadovauja „Mossad“. Jis jau daug syk buvo prašęs ministro pirmininko leisti likviduoti M. al Mabhuḡą, bet leidimą gavo neseniai. Pagal tradiciją leidimą su premjero parašu jis parodė kai kuriems „kidonams“.

Prieš dvejus metus M. Daganas jau buvo išsiuntęs grupę „kidonų“ į Damaską. Tikslas – nukauti vieną iš „Hezbollah“ vadų Imadą Mugniją (Imad Favez Mughniyah). „Mossad“ žiniomis, jis vadovavo anglikonų kunigo Terio Vaito (Terry Waite) pagrobimui (1987 m.) Beirute, 1983-iaisiais išsprogdinant Amerikos jūrų pėstininkų būstinę prie Beiruto oro uosto. Žuvo 241 žmogus. Jungtinės Amerikos Valstijos už jo galvą buvo pažadėjusios 20 milijonų dolerių premiją. Tačiau M. Daganui premija nerūpėjo, jis troško tik vieno – to žmogaus mirties.

„Mossad“ konsultantai – psichoanalitikai ir kiti ekspertai. Buvo numatyta, kad I. Mugnija turėtų atvykti į Irano kultūros rūmus Damaske, kai ten bus švenčiamos Ajatolos Chomeinio revoliucijos metinės. Po I. Mugnijos išsinuomoto visureigio „Mitsubishi“ variklio dangčiu buvo įmontuota mobiliuoju telefonu valdoma bomba. Lygiai 19 valadą nugriaudėjo sprogimas. I. Mugnija buvo laidojamas Beirute. Jo motina sėdėjo apsupta gedinčių moterų, apsisiautusių juodomis burkomis. Motina raudodama skundėsi, kad sūnus kaip tik šiandien buvo žadėjęs ją aplankyti. „Neturiu atminimui net jo nuotraukos!“ – dejavo. Po dviejų dienų ji gavo siuntinuką iš Haifos (Izraelis). Atidariusi rado sūnaus nuotrauką.

„Mossad“ – viena iš mažiausių specialiųjų tarnybų pasaulyje, tačiau turi daug pagalbininkų. Visų pirma tai „sajanaï“ („sayanim“, „sayan“), padėjėjai. Jų yra dešimtys tūkstančių visame pasaulyje, jie rūpestingai parinkti ir patikrinti. Tai žydų visuomenės vieningumo atspindys, nors mažai kas taip susiskaldęs ir taip kivirčijasi kaip žydų bendruomenė. Tačiau „sajanas“, turintis automobilių nuomos punktą arba jam vadovaujantis, „kidono“ paprašytas iškart duos šiam automobilio raktelius. „Sajanas“ nekilnojamojo turto agentas paslaugiai pasiūlys pastatą, iš kurio patogu stebėti aplinką. „Sajanas“ banko val-

dytojas bet kuriuo paros metu pasirūpins pinigais. „Mossad“ turi „sajanų“ netgi arabų šalyse.

Labai tikėtina, kad „sajanaį“ talkino ruošiantis nukauti M. al Mabuhą. Palestiniečių vadas Jaseras Arafatas (Yasser Arafat) naudojo homeopatinčius vaistus. Kai jis mirė, jo gydytojai pareiškė: mirties priežastis nėra visiškai aiški, negalima atmesti įtarimo, kad buvo nuuodytas. Pasak Gordono Tomaso, per pastaruosius penkerius metus nuuodyta apie tuzinas arabų teroristų.

Ypač garsiai nuskambėjo „Mossad“ akcija prieš kanadietį Geraldą Bulą (Gerald Bull). Šis mokslininkas, išradėjas, įžymus viršgarsinės aerodinamikos specialistas kūrė milžiniškų patrankų, iššauančių į visatą Žemės palydovus, projektus. Tačiau ir Kanados, ir Amerikos karines žinybas labiau domino raketos. G. Bulas manė, kad dėl to kalti tose žinybose dirbantys žydai.

G. Bulas pasiūlė savo paslaugas Irako diktatoriui Sadamui Huseinui ir buvo priimtas su džiaugsmu. Kvietė ir Izraelis, bet išradėjas nesutiko. S. Huseinas už 20 milijonų dolerių užsakė tris patrankas, kurių sviediniai su branduoliniu, cheminiu ar biologiniu užtaisu galėtų pasiekti Izraelio teritoriją.

1990 m. kovo 20 d. Izraelio premjeras Icchakas Šamiras (Yitzhak Shamir) davė leidimą G. Bulą nukauti. „Mossad“ išsiuntė tris žmones į Briuselį, kur G. Bulas buvo išsinuomojęs ištaigingą butą. Kai išgirdęs skambutį jis atidarė buto duris, buvo nukautas penkiom kulkom – į galvą ir kaklą. Nepraėjus nė valandai, visi trys „Mossad“ agentai, sėdę į skirtingus lėktuvus, jau buvo dingę iš Belgijos.

Netrukus „Mossad“ per savo „sajanus“, dirbančius Europoje, pasirūpino, kad spaudoje pasirodytų neva slaptai gauta informacija: esą G. Bulą nušovė S. Huseino žmonės, nes konstruktorius neva ruošėsi nutraukti sutartį. Dėl to kilo daug triukšmo, nors šiaip jau nukauti išradėją nebuvo sudėtinga.

Gordonas Tomasas papasakojo apie kitą – itin kruopščiai suplanuotą – akciją. 1995 metais buvo nuspręsta, kad reikia atsikratyti teroristinės organizacijos vadeiva Fathi Šakakiu (Fathi Shaqaqi), kuris vadovavo ne vienam Izraelio teritorijos užpuolimui.

Operacija buvo pavesta dviem „kidonams“, jų slapyvardžiai – Džilas ir Ronas. Vienas išskrido į Atėnus, kitas – į Romą. Oro uostuose vietiniai „sajana“ abiem įdavė po naują britų pasą.

Pavakare „kidonai“ atskrido į Maltą ir apsistojo uostamiesčio Valetos viešbutyje „Diplomat“. Vakare iš vietinio „sajano“ Ronas pasiėmė motociklą. Jis pranešė viešbučio tarnautojui ketinąs pasivažinėti po salą.

Tuo metu iš Haifos į Italiją plaukė prekybinis laivas. Jo kapitonas pranešė uostui: sugedo variklis; kol laivas bus remontuojamas, jis stovės nuleidęs inkarą.

Laive buvo įsitaisusi grupė „Mossad“ technikų. Jie klausėsi, kas vyksta uoste. Džilui, portfelyje turinčiam radijo įrangą, technikai pranešė: jūrų keltas iš Libijos uosto Tripolio jau atplaukė, švartuojasi, keleiviai tuoj bus išlaipinami. „Mossad“ turėjo informacijos, kad F. Šakakis ir Libijos lyderis pulkininkas Muamaras Kadafis (Muammar Gaddafi) Tripolyje svarstė naujo teroristinio puolimo planus. Jūra ilgokai keliaujantys keleiviai mėgsta išlipti į krantinę pasivaikščioti, sąnarius pramankštinti. Ronas ir Džilas laukė. F. Šakakis tikrai išlipo į krantą. „Mossad“ vyrai privažiavo motociklu, ir Džilas paleido jam į galvą šešias kulkas.

Pasak Gordono Tomaso, pasaulio žvalgybos pagal veiklos metodiką dalijamos į dvi kategorijas. Viena – elektroninė žvalgyba, sekimas pasitelkus įvairių rūšių techniką, taip dirbti ypač mėgsta amerikiečiai. Antroji – kai veikia žmonės. Gordanas Tomas sako, jog „Mossad“ labai vertina elektronikos galimybes, bet į tai žiūri... na, kaip poetas į raštininką.

Margaretos Tečer laikais Didžioji Britanija labai susidraugavo su Sirija, ir jėgų santykis Artimuosiuose Rytuose galėjo pasikeisti. Tuo metu įvyko vienas incidentas. Jauna airė, gyvenanti Anglijoje, draugavo su jaunu Sirijos piliečiu, irgi gyvenančiu Anglijoje. Toji panelė jau būdama nėščia susiruošė skristi į Izraelį. Jos vaikas paprašė paslaugos – oro uoste iš vieno asmens, kurio panelė nepažinojo, paimti siuntinuką. Ji taip ir padarė. Po dešimties minučių policija panelę su laikė ir iškratė. Paaiškėjo, kad siuntinuke – bomba. Tuo metu siunti-

nio įteikėjo (tai buvo „Mossad“ agentas) jau ir pėdos buvo atšalusios, o jaunas Sirijos pilietis pasislėpė Sirijos ambasadoje. Anglijos vyriausybė pareikalavo jį išduoti, bet Sirija atsisakė. Policija užblokavo ambasadą. Ir tada pasigirdo šūvis, buvo nukauta britų policininkė. Negirdėtas dalykas – neginkluota policininkė nušauta paleidus kulka iš ambasados! Margareta Tečer įtūžo. Londono ir Damasko diplomatiniai santykiai praktiškai nutrūko, apie jokią atšilimą nebegalėjo būti nė kalbos.

KARŠTAS GULIAŠAS

SLOVAKIJA IR VENGRIJA – KAIMYNĖS. ABI VALSTYBĖS tapo laisvos tuo pačiu metu, abi įstojo į Europos Sąjungą ir NATO ir... viena kitos mirtinai nekenčia. Mėto Molotovo kokteilius – butelius su degiu skysčiu – į ambasadas, o per futbolo ar krepšinio rungtynes būtinai susimuša. Abiejų šalių prezidentai vienas pas kitą nesilankė jau aštuonerius metus.

Kai Vengrijos prezidentas Lašlo Soljomas (László Sólyom) norėjo nuvažiuoti į Slovakijos miestą Komarną – ketino dalyvauti iškilmingai atidengiant paminklą pirmajam Vengrijos karaliui šv. Steponui, pakrikštijusiam vengrus ir valdžiusiam didelę monarchiją, – slovakų policija jo kortežą sustabdė ir į Slovakiją neįleido (negirdėtas atvejis Europos Sąjungoje ir apskritai Europoje). Oficiali priežastis: esą į tą atidarymą nebuvo pakviestas ir Slovakijos prezidentas Ivanas Gašparovičius (Ivan Gašparovič).

Kyla klausimas: o kodėl paminklo statytojai vengrai, gyvenantys Komarne, pasienio mieste, į iškilmes nepakvietė Slovakijos, kurios piliečiai jie yra, prezidento? Kol kas tai pelių ir varlių karas, bet jis aštrėja ir gali tapti nemenku galvos skausmu. Nes konflikto šaknys gilios, istorinės, o dabartiniai politikai nesigėdi išnaudoti to savo tikslams.

Austrijos-Vengrijos imperija beveik tūkstantį metų valdė didžiąją teritoriją nuo Ukrainos iki Viduržemio jūros. Vokiškai kalbantys austrai ir vengriškai kalbantys vengrai buvo privilegijuoti. Jie ir valdė,